

คัมภีร์มหาวีบาล้านนา : องค์ความรู้ และกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจใน ชีวิตของชาวล้านนา

MAHA VIPAK LANNA : KNOWLEDGE AND THE PROCESS OF COMMUNICATION TO
BRING UNDERSTANDING IN THE LIVES OF LANNA PEOPLE.

พระใบฎีกาแสงธรรม สุปญโญ (นามคำ)

PhrabaideegaSaengtham Supanyo

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

as.maru@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาและเนื้อหาของคัมภีร์มหาวีบาล้านนา(ฉบับของ อินสม ไชยชมภู) 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวีบาล้านนา 3) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมตามคัมภีร์มหาวีบาล้านนาเพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า

1) ประวัติ ความเป็นมาและเนื้อหาของคัมภีร์มหาวีบาล้านนา พบว่า มีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ นิทานวาทะ เป็นข้อความเบื้องต้นของคัมภีร์ เนื้อหาของคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง และนิคมวาทะ อยู่ในช่วงท้ายของคัมภีร์ เนื้อหาของคัมภีร์มหาวีบาล้านนาฉบับล้านนามีลักษณะเป็นร้อยแก้ว เป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาล้านนา เรื่องมหาวีบาล้านนา ฉบับของ อินสม ไชยชมภู เจ้าของโรงพิมพ์บุญผดุง หน้าวัดเจ็ดยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย หรือ ที่ชาวล้านนาเรียกว่า พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่องมหาวีบาล้านนา โดยนายอินสม ไชยชม ได้แต่งคัมภีร์มหาวีบาล้านนาขึ้น ในราวพุทธศักราช 2496 จัดอยู่ในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้ว เป็นการรจนาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความเก่าแก่ตามหลักฐานโบราณคดี ที่ปรากฏ ณ วัดต่าง ๆ ทั่วไปในจังหวัดเชียงราย นายอินสม ไชยชมภู ท่านได้แต่งคัมภีร์ธรรมพื้นเมืองเหนือ เป็นบทร้อยแก้วไว้มากมาย เช่น คัมภีร์มหา

วิบาก เนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบาก มุ่งสอนในเรื่องของกรรม และวิบากกรรมที่กระทำ ในอดีตชาติ และกรรมหรือวิบากกรรมที่จะส่งผลในชาติต่อไป โดยเนื้อหาแล้วจะไม่เกี่ยวกับการเจ็บป่วยแต่อย่างใด การนำธรรมหรือคัมภีร์มหาวิบากมาเทศน์ให้ฟัง ก็คงเห็นว่าคนป่วยอยู่ในอาการหนักที่เรียกตามภาษา ล้านนาว่า “ลำบาก” หรือคนป่วยอยู่ในขั้นวิกฤต (โคม่า) แต่ก็ไม่หมดลมหายใจ ทนทุกข์ทรมานอยู่ อย่างนั้น อาจจะด้วยความเป็นห่วง ในทรัพย์สินสมบัติ สามี ภรรยา บุตร ซึ่งญาติพี่น้องอาจคิดว่าคนป่วย น่าจะมี “วิบาก” หนัก ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ถ้าเอาธรรมมหาวิบาก ซึ่งฟ้องเสียง กับ “วิบาก” มาเทศน์ให้ฟังน่าจะมีผลทำให้พ้นวิบากกรรม ถ้ามีบุญก็จะหาย หมดบุญก็จะได้สิ้นชีวิตไปด้วยอาการ อันสงบ

2) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบากล้านนาพบว่า มีหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ ประกอบไปด้วย อกุศลกรรมบถ 10 เบญจศีล ไตรลักษณ์ หลักไตรสิกขา หลักทugend 3 อิทธิบาท 4 ธรรมฐานอภิญาสมาบัติ พุทธคุณ และพระนิพพาน

3) กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมตามคัมภีร์มหาวิบากเพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนาพบว่า มีกระบวนการสื่อสารผ่านช่องทางผู้ส่งสาร (นักเทศน์) ผู้รับสาร(อุบาสก-อุบาสิกา) และช่องทางในการสื่อสารประกอบไปด้วย YouTube Facebook Website โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับคัมภีร์มหาวิบากล้านนา (ฉบับของ อินสม ไชยชมภู)

คำสำคัญ: คัมภีร์มหาวิบากล้านนา; องค์ความรู้; กระบวนการสื่อสาร; ชาวล้านนา;

Abstract

The article has objectives to 1) study background history and content of the Maha Wibak Lanna scriptures (Insom Chaichomphu's version), 2) study the principles of Buddhism that appear in the Maha Wibak Lanna scriptures, and 3) study the process of communication of the Buddha Dharma according to the Maha Wibak scriptures to understand the living of the Lanna people. This is the qualitative research. Data collection tools were through the document interviewing. the research result found that;

1) background history and content of the Maha Wibak Lanna scriptures divided into 3 sections: Nithanwachana(vocabulary part) which is the preliminary text of the scriptures, the content is in the middle and the Nikhomwachana(the 19-20 มีนาคม พ.ศ. 2565 ณ หอประชุมสมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

settlement) is in the last part of the scriptures. The content of the Maha Wibak Lanna Book was written in prose and was literary genre. Lanna Buddhist Literature The story of Mahavibak, the edition of Insom Chaichomphu, owner of the Boonpadung printing house. In front of Wat Chet Yot, Mueang District, Chiang Rai Province, or what the Lanna people call Northern folk sermons The story of Mahavibak by Mr. Insom Chaiyachom wrote the Maha Wibak scriptures in the year 2496 B.E., classified in prose literature. It is a teaching according to Buddhist teachings. There is an ancient archaeological evidence that appears at various general temples in Chiang Rai Province. There are many prose chapters, such as the Maha Wibhaka scriptures. The content of the Great Scriptures focusing on teaching about karma and the karma that has been done in the past life and the karma or karma that will affect the next life The content is not related to illness in any way. Bringing dharma or scriptures to preach One might see that the sick person is in a serious condition called by the Lanna language as “difficult” or the patient is in a critical condition (coma), but does not run out of breath. Suffering like that, perhaps with concern In wealth, husbands, wives, children, relatives may think that the sick person should have a heavy "motorcycle" causing suffering. If taking the Dharma Which sounds similar to "Wibak", preaching to listen to it is likely to have the effect of eliminating karma. If there is merit, it will disappear. If there is no merit, then he will die with a peaceful condition.

2) The Buddhism principles that appeared in the Maha Wiibak Lanna scriptures, were as follows: the ten unwholesome deeds, the five commandment of the Buddha(Benchasil), the Trilaksa, the Trisikkha Principles, the three Corruptions, the Four Basis Powers and Potency(Itthibaht), the Four Meditations(Kammathan), the Apinya Samapati, the Buddha Grace, and the Nirvana.

3) The process of communicating Buddhism according to the Maha Wibak scriptures to understand the living of the Lanna people found that it was through the

messengers (preachers), the receivers (upasaka-upasikas), and the communication channels consisted of YouTube, Facebook and Website with content about Maha Wibak Lanna scriptures (version of Insom Chaichomphu)

Key words: Maha Wibak Lanna scriptures, Body of Knowledge, Communication Process, Lanna People.

บทนำ

ล้านนาเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมาแต่อดีต มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีตัวอักษร ภาษา และ วรรณกรรมที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมไว้ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เรารู้ว่า คน ล้านนามีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการทำมาหากินอย่างไรในบริบทของธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และ วัฒนธรรมในอดีต การมองผ่านวรรณกรรมของล้านนาเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้เรามองเห็น ถึงภูมิปัญญาและความรู้ที่ได้แฝงซ่อนอยู่ วรรณกรรมล้านนานั้น มีทั้งวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะและ วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร มีรูปแบบการแต่งด้วยร้อยแก้วและร้อยกรอง วรรณกรรมประเภทร้อยแก้ว เช่น ตำนาน กฎหมาย ตำราต่าง ๆ ชาตก และวรรณกรรมประเภท คำสอน วรรณกรรมประเภท ร้อยกรอง เช่น โคลง ร่าย คำวซอ คำร่ำ(คำฮ่ำ) บทซอ และวรรณกรรมประเภทกาพย์ (กริช อินเต็ม, 2557 : 66)

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาล้านนา เรื่องมหาวิบาก ฉบับของ อินสม ไชยชมภู เจ้าของโรงพิมพ์บุญผดุง หน้าวัดเจ็ดยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย หรือ ที่ชาวล้านนาเรียกว่า พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่องมหาวิบาก จัดอยู่ในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้ว เป็นการรจนาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความเก่าแก่ตามหลักฐานโบราณคดี ที่ปรากฏ ณ วัดต่าง ๆ ทั่วไปใน จังหวัดเชียงราย ซึ่งบางวัดมีการสำรวจ จัดเก็บรักษาอย่างเป็นระบบ เช่น วัดศรีมงคลอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ที่ได้รวบรวมพระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2543 และสำรวจ รวบรวมเพิ่มเติมภายหลังอีกบางส่วนใน 2560 พบว่า มีคัมภีร์วรรณกรรมล้านนาถึง 1,523 ผูก/ฉบับ ซึ่งบางส่วนได้ชำรุดไปมาก เช่น คัมภีร์ที่จารึกด้วยใบลาน จะชำรุดเสียหายไปบางส่วน และธรรมพื้นเมืองบางผูก/ฉบับ ก็รวบรวบไม่ครบเรื่อง เพราะในอดีตมีการโยกย้ายตู้ที่เก็บคัมภีร์หลายครั้ง และมีผู้หยิบยืมไปอ่านและไม่นำมาคืนไว้ที่เดิม ทำให้สูญหายไปบางส่วน การศึกษาของนักวิชาการด้าน วรรณกรรมล้านนาพบว่า ในล้านนามีวรรณกรรมด้านต่าง ๆ รวมกัน ไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านผูก/ฉบับ และ 19-20 มีนาคม พ.ศ. 2565 ณ หอประชุมสมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัยสงฆ์สาธุคุณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มากกว่าร้อยละ 90 เป็นวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนานอกนั้นเป็นวรรณกรรมในด้านอื่น ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน กฎหมายโบราณ ยาสมุนไพร โหราศาสตร์ จริยศาสตร์ลัทธิพิธีกรรม (พระนคร ปลูกญาชีโร, 2556 : 34)

เนื้อหาของคัมภีร์มหาวิปาก มุ่งสอนในเรื่องของกรรม และวิบากกรรมที่กระทำ ในอดีตชาติ และกรรมหรือวิบากกรรมที่จะส่งผลในชาติต่อไป โดยเนื้อหาแล้วจะไม่เกี่ยวกับการเจ็บป่วยแต่อย่างใด การนำธรรมหรือคัมภีร์มหาวิปากมาเทศน์ให้ฟัง ก็คงเห็นว่าคนป่วยอยู่ในอาการหนักที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า “ลำบาก” หรือคนป่วยอยู่ในขั้นวิกฤต (โคมา) แต่ก็ไม่หมดลมหายใจ ทนทุกข์ทรมานอยู่อย่างนั้น อาจจะด้วยความเป็นห่วง ในทรัพย์สินสมบัติ สามี ภรรยา บุตร ซึ่งญาติพี่น้องอาจคิดว่าคนป่วยน่าจะมี “วิปาก” หนัก ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ถ้าเอาธรรมมหาวิปาก ซึ่งพ้องเสียง กับ “วิปาก” มาเทศน์ให้ฟังน่าจะมีผลทำให้พ้นวิบากกรรม ถ้ามีบุญก็จะหาย หมดบุญก็จะได้สิ้นชีวิตไปด้วยอาการอันสงบ (นวกฤต เห่งกระโทก, 2559 : 4)

ปัจจุบันประเพณี ความเชื่อ เกี่ยวกับพระธรรมเทศนาเรื่องมหาวิปาก เริ่มมีผู้คนกล่าวถึง น้อยลง เรื่องของกรรม และวิบากกรรม ถูกมองข้ามจากสังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความเจริญด้านเทคโนโลยี และการครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ความสนใจที่จะศึกษาและนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ น้อยลง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า คัมภีร์โบราณเรื่องมหาวิปาก ฉบับของร้านบุญผดุง ซึ่งแต่งโดย อินสม ไชยชมภู จังหวัดเชียงราย เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ทรงคุณค่า ทั้งทางด้านวรรณกรรม และด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงคติทางความเชื่อ เรื่องวิบากกรรม ที่มีต่อสังคม ล้านนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและเห็นถึงคุณค่าของวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ล้านนา เรื่องมหาวิปาก และเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

บทความวิจัยเรื่องนี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับ “คัมภีร์มหาวิปาก ล้านนา : องค์ความรู้ และกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนา” ด้วยเหตุผล คือ ต้องการทราบถึงหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิปาก เพื่อเผยแพร่และสร้างความเข้าใจในชีวิตของประชาชนทั่วไป

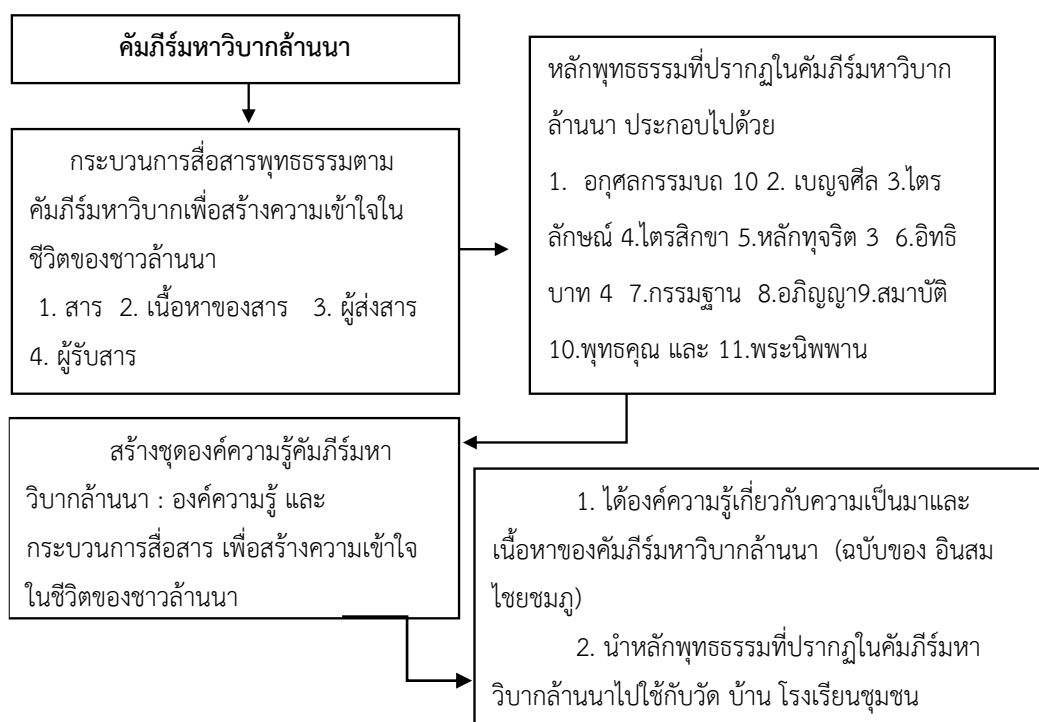
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาของของคัมภีร์มหาวิปาก ล้านนา (ฉบับ อินสม ไชยชมภู)
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิปาก ล้านนา

3. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมตามคัมภีร์มหาวีภากเพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิต
ของชาวล้านนา

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง คัมภีร์มหาวีภากล้านนา :
องค์ความรู้ และกระบวนการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนา มีกรอบแนวคิดใน
การวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “คัมภีร์มหาวีภากล้านนา : องค์ความรู้ และกระบวนการสื่อสาร
เพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนา” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
และการสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ

1. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม พุทธวิธีการสื่อสารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาและเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิภาคล้านนา (ฉบับของ อินสม ไชยชมภู) และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิภาคล้านนา

2. เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

3. สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเทศน์พื้นเมืองตามคัมภีร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมปราชญ์ล้านนา พระสงฆ์และประชาชนที่มีความสนใจทั่วไป เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่ง กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมตามคัมภีร์มหาวิภาคล้านนาเพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

3.1 ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล

3.3 ประชุมสนทนากลุ่มย่อย

3.4 วิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากเอกสาร และ จากการประชุมกลุ่มย่อย

3.5 สรุปผลการวิจัย

3.6 นำเสนอผลการวิจัย

4. เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูลของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมตามคัมภีร์มหาวิภาคล้านนาเพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนา ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

5. สรุปผลการวิจัยที่ได้

5.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากล้านนา (ฉบับของ อินสม ไชยชมภู)

5.2 นำหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบากล้านนาไปใช้กับวัด บ้าน โรงเรียนชุมชน

6. นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ หรือนานาชาติ

ผลการวิจัย

ประวัติ ความเป็นมาและเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากล้านนา (ฉบับของ อินสม ไชยชมภู) ผลการวิจัยพบว่า ประวัติ ความเป็นมาและเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากล้านนา มีลักษณะเป็นร้อยแก้ว เป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน เนื้อหาของธรรมมหาวิบากเป็นคำสอนในเรื่องความตระหนี่ ความโลภ และปาณาติบาต ซึ่งดูไม่ค่อยเกี่ยวกับการเจ็บป่วยแต่ประการใด การนำธรรมหรือคัมภีร์มาเทศน์ให้ฟัง ก็คงเห็นว่าคนป่วยอยู่ในอาการหนักที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า “ลำบาก” คือป่วยหนักใกล้ตายแล้ว แต่ไม่ยอมตายง่าย ๆ จึงคิดว่าคนป่วยน่าจะมีความ “วิบาก” หนา ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ถ้าเอาธรรมมหาวิบาก ซึ่งพ้องเสียงกับ “วิบาก” มาเทศน์ให้ฟังน่าจะมีผลทำให้พ้นวิบากกรรม ถ้ามีบุญก็จะหาย หมดบุญก็จะได้ตายเสียให้รู้แล้วรู้รอด น่าแปลกมาก คนป่วยหนักได้ฟังธรรมมหาวิบากมักตายโดยเร็ว รายไหนก็รายนั้นแต่รายที่จะหายไม่เคยมีสักรายเลยที่เดียวมีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ นิทานวณณะ เป็นข้อความเบื้องต้นของคัมภีร์ เนื้อหาของคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง และนิคมวณณะ อยู่ในช่วงท้ายของคัมภีร์

นายอินสม ไชยชมภู ท่านได้แต่งคัมภีร์ธรรมพื้นเมืองเหนือ เป็นบทร้อยแก้วไว้มากมาย เช่น คัมภีร์มหาวิบาก แต่งขึ้นในราว พุทธศักราช 2496 เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาของล้านนามีเนื้อหา มุ่งสอนในเรื่องของกรรม และวิบากกรรมที่กระทำ ในอดีตชาติ และกรรมหรือวิบากกรรมที่จะส่งผลในชาติต่อไป โดยเนื้อหาแล้วจะไม่เกี่ยวกับการเจ็บป่วยแต่อย่างใด การนำธรรมหรือคัมภีร์มหาวิบากมาเทศน์ให้ฟัง ก็คงเห็นว่าคนป่วยอยู่ในอาการหนักที่เรียกตามภาษา ล้านนาว่า “ลำบาก” หรือคนป่วยอยู่ในขั้นวิกฤต (โคม่า) แต่ก็ไม่หมดลมหายใจ ทนทุกข์ทรมานอยู่ อย่างนั้น อาจจะด้วยความเป็นห่วง ในทรัพย์สินสมบัติ สามี ภรรยา บุตร ซึ่งญาติพี่น้องอาจคิดว่าคนป่วย น่าจะมี “วิบาก” หนัก ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ถ้าเอาธรรมมหาวิบาก ซึ่งพ้องเสียง กับ “วิบาก” มาเทศน์ให้ฟังน่าจะมีผลทำให้พ้นวิบากกรรม ถ้ามีบุญก็จะหาย หมดบุญก็จะได้สิ้นชีวิตไปด้วยอาการ อันสงบ

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบาฬ้านนา ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ปรากฏใน
ธรรมมหาวิบาฬของชาวล้านนาได้ใช้เป็นกรอบจริยธรรมในการดำเนินชีวิต โดยรวมแล้วมีหลักธรรม
ที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบาฬ้านนา คือ

1. อกุศลกรรมบถ 10 ประกอบไปด้วย 1) กายกรรม 3 อกุศลกรรมบถที่เป็นไปทางกายหรือ
กายกรรม หมายถึงกายทุจริต 3 ประการ คือ ปาณาติบาต คือ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต อทินนาทาน คือ
การถือเอาของที่ไม่ใช่ของเขาไม่ให้เป็น การชโมย กาเมสุมิฉฉาจาร คือ การประพฤติดินในกาม
2) วจีกรรม 4 อกุศลกรรมบถที่เป็นไปทางวาจาหรือวจีกรรม หมายถึงเอววจีทุจริต 4 ประการ คือ
มุสาวาท คือ การพูดเท็จ ปิสุนวาท คือ การพูดส่อเสียด ผรุสวาท คือ การพูดคำหยาบ สัมผัส
ปลาป คือ การพูดพ้อเจ้อ 3) มโนกรรม 3 อกุศลกรรมบถที่เป็นไปทางใจหรือมโนกรรม หมายถึงเอวมโน
ทุจริต 3 ประการ คือ อภิชฌา คือ การเพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่นมาครอบครอง พยาบาท คือ การคิด
ปองร้ายคนอื่น มิจฉาทิฎฐิ คือ ความเห็นผิดจากคลอง

2. เบญจศีล คือ 1. จตเว็นจากการฆ่าสัตว์ 2. จตเว็นจากการลักทรัพย์ 3. จตเว็นจากการ
ประพฤติดินในกาม 4. จตเว็นจากการพูดเท็จ 5. จตเว็นจากการเสพสุราเมรัย

3. ไตรลักษณ์ ประกอบไปด้วย 1. อนิจจตา (อนิจจัง) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่
ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป 2. ทุกขตา (ทุกขัง) ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้น
ด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดตัน ผืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพ
เป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ใน
ตัว 3. อนัตตตา (อนัตตา) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของตนเอง
ไม่ใช่ของใคร ไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของใคร ลักษณะ 3 อย่างนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญ
ลักษณะ คือ ลักษณะที่มีเสมอกันแก่สังขารทั้งปวง และเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมนิกาย คือกฎ
ธรรมดาหรือข้อกำหนดที่แน่นอนของสังขาร

4. หลักไตรสิกขา คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตาม
แนวพุทธ ไตรสิกขา จึงจัดอยู่ใน มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ
พัฒนาชีวิต ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา คือ 1. อธิศีลสิกขา สิกขา คือ
ศีลอันยิ่ง 2. อธิจิตตสิกขา สิกขา คือจิตอันยิ่ง หมายถึง สมาธิ 3. อธิปัญญาสิกขา สิกขา คือ ปัญญา
อันยิ่ง

5. **หลักทุจจริต 3** คือ ความประพฤติชั่ว 3 ประการ คือ 1. กายทุจจริต หมายถึง ความประพฤติชั่วทางกายมี 3 ประการ ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติผิดในกาม 2. วจิตุจจริต หมายถึง ความประพฤติชั่วทางวาจา มี 4 ประการ ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้อและพูดส่อเสียด 3. มโนทุจจริต หมายถึง ความประพฤติชั่วทางใจมี 3 ประการ คือ ความโลภ ความคิดพยาบาท ความเห็นผิดจากคลองธรรม

6. **อิทธิบาท 4** คือ ธรรมะที่ใช้ในการทำงาน ประกอบด้วย 1. ฉันทะ คือ ความรักงาน พอใจกับงานที่ทำอยู่ 2. วิริยะ คือ ขยันหมั่นเพียรกับงาน 3. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่รับผิดชอบงาน 4. วิมังสา คือ การพินิจพิเคราะห์ หรือ ความเข้าใจทำ

7. **กรรมฐาน** คือ ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต สิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมจิต หรืออุบายหรือกลวิธีเหนี่ยวนำให้เกิดสมาธิ กรรมฐานจึงเป็นสิ่งที่เอามาให้จิตกำหนด เพื่อให้จิตสงบอยู่ได้ ไม่เที่ยวเตร่ดิ้นเลื่อนลอยฟุ้งซ่าน ไปอย่างไร้จุดหมาย

8. **อภิญาสมาบัติ** คือ ความรู้ยิ่ง หมายถึงปัญญาความรู้ที่สูงเหนือกว่าปกติ เป็นความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นจากการอบรมจิตเจริญปัญญาหรือบำเพ็ญกรรมฐาน. ประกอบไปด้วย 1. อิทธิฤทธิ์ญาณ มีความรู้ในการแสดงฤทธิ์ได้ต่างๆ 2. ทิพโสตาญาณ มีความรู้เหมือนหุทิพย์ 3. เจโตปริยญาณ รู้วาระจิตของคนและสัตว์ 4. จุตูปปาตญาณ รู้ว่าสัตว์ที่ตายแล้วไปเกิด ณ ที่ใด 5. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติหนหลังได้

9. **พุทธคุณ** คือ คุณของพระพุทธเจ้าอย่างย่อที่สุด มี 3 ประการ คือ พระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ

10. **และพระนิพพาน** คือ ความดับสนิทแห่งกิเลสและกองทุกข์ ดับกิเลสและกองทุกข์ (ใช้แก่พระอรหันต์)

คัมภีร์มหาวิบากระบุว่าเป็นการสื่อสารด้านศีลธรรม จริยธรรมระดับชาวบ้าน ภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาท้องถิ่น ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจในหลักธรรมโดยถ่องแท้ ลึกซึ้ง และเข้าใจถึงธรรมที่เป็นธรรมชาติว่าทำอะไรได้เช่นนั้น แม้กรรมนั้นจะไม่ได้ให้ผลในทันทีทันใด แต่วิบากระมนั้นย่อมติดตามไปในทุกภพทุกชาติ トラバタイที่มนุษย์ยังคงวนเวียนอยู่ในวัฏฏะสงสาร จากหลักธรรมเหล่านี้สามารถแสดงให้เห็นถึงการบำเพ็ญบารมีและคุณลักษณะของพระพุทธเจ้าและหมวดธรรมหลักในพระพุทธศาสนา หากได้ศึกษาอย่างเป็นระบบจะสามารถชี้ชัดในประเด็นเหล่านี้ตลอดจนรายละเอียด

ต่าง ๆ ในประเด็นดังกล่าว ซึ่งจะมีประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษา ซึ่งรวมทั้งผู้ที่ได้ศึกษาคัมภีร์มหาวิบา
กวิบามาก่อน อันจะนำไปสู่การสร้างศรัทธาควบคู่กับปัญญาแก่ผู้สนใจอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
ต่อไปสามารถสร้างทัศนคติบวกต่อมุมมองในการพัฒนาชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การรับผิดชอบต่อ
สังคม เป็นสมาชิกที่ดีต่อครอบครัว องค์กรและสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในส่วนเนื้อหามหาวิบาฉบับอินสม ไชยชมภู ได้แสดงให้เห็นถึงเรื่องกรรมและผล
ของกรรม ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญหลักหนึ่งของพระพุทธศาสนา คนทั่วไปมักเข้าใจเรื่องกรรมไม่
ครบถ้วน ประการแรก ให้ความหมายของกรรมเพียงผลของการกระทำ มิได้หมายถึงการกระทำ จึงมัก
มีคำพูดว่า ชาตินี้มีกรรม หรือ เราทำมาไม่ดีก็ต้องรับกรรมต่อไป หรือ สุดแล้วแต่กรรม เป็นต้น

ประการต่อมา คนทั่วไปมักมองกรรมในแง่ผลร้ายมากกว่าผลดี คือ มีแต่กรรมชั่ว ทำให้มอง
กรรมเป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง และประการสุดท้าย คนมักมองกรรม เป็นเรื่องของอดีต เป็นกรรมจาก
อดีต ไม่นึกถึงกรรมปัจจุบันเท่าในมหาวิบา ได้แสดงให้เห็นว่า กรรมนั้นเป็นเรื่องของการกระทำ
มากกว่าผลที่จะได้รับ แม้ทั้งสองจะเกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ออก แต่เมื่อเข้าใจว่ากรรมคือการกระทำ
แล้ว จึงทำให้สามารถเข้าใจต่อไปได้ว่า การกระทำนั้น มีทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล คือ กุศลกรรมบถ 10
เมื่อการกระทำทั้งสองง่มมแล้ว ผลของการกระทำก็มีทั้งสองง่มมเช่นกัน

เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่าจุดประสงค์ ที่พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องกรรมนั้น ก็มุ่งไปที่การสลาย
วรรณะในอินเดีย ขจัดความเชื่อถือและการปฏิบัติในการแบ่งชนชั้นของคนในสังคมอินเดีย เพราะ
คนเราไม่ได้เป็นคนถ้อยต่ำทราม เพียงเพราะชาติกำเนิด และก็ไม่ได้เป็นพราหมณ์ คนชั้นสูงเพราะ
ชาติกำเนิด แต่เป็นคนทรามเพราะการกระทำ (กุศลกรรมหรืออกุศลกรรม) เป็นพราหมณ์ก็เพราะการ
กระทำ (กุศลกรรมหรืออกุศลกรรม) มีพุทธพจน์ในทำนองนี้อยู่เป็นจำนวนมากใน พระไตรปิฎก อาทิ
ในกัณณกัตถลสูตร(ม.ม. (ไทย). 13/308/465 - 466.) หรือในเอสุการีสูตร(ม.ม. (ไทย) 13/ 444/
555 - 557.) ที่พระอานนท์ทรงอ้างพุทธพจน์เกี่ยวกับวรรณะสี่นั้น แสดงถึงระบบการคิดไทธรมเป็น
ใหญ่กว่าวรรณะ ดังว่า กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วก็ชื่อว่าเสมอกัน ดังว่า
ความจริงแม้ไฟทุกชนิด ก็เป็นไฟ มีเปลว มีสี มีแสงสว่าง และสามารถทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟให้สำเร็จ
ได้ทั้งหมดเช่นเดียวกัน พุทธพจน์ข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นจุดหมายปลายทางในความพยายามสลายวรรณะ

ของพระพุทธองค์ คือ ให้มองเห็นความจริงว่ามนุษย์ มีความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ธรรมที่จะ
นำออกจากกระบวนธรรมได้อย่างเด็ดขาด คือ กุศลกรรมบถนั่นเอง

กุศลกรรมบถเป็นเรื่องของวิธีการปฏิบัติตนของคนทุกระดับ ไม่ว่าพราหมณ์เองก็ไม่ควรฆ่า
สัตว์ ไม่ควรลักทรัพย์ ไม่ควรประพฤติดีกาม ไม่ควรพูดเท็จ ไม่ควรพูดส่อเสียด ไม่ควรพูดคำหยาบ
ไม่ควรพูดเพ้อเจ้อ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย และไม่เหินผิด เช่นเดียวกับการปฏิบัติ
ตนของวรรณะศูทร หากพราหมณ์ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ผิดในกาม พูดเท็จ โจร โกรธ หลง ก็ไม่ต่างอะไร
จากคนชั้นต่ำ แต่หากศูทรไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ก็
เป็นพระอริยสงฆ์ได้

นอกจากเรื่องกรรมจะมีจุดประสงค์เพื่อให้คนมีความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับชนชั้นแล้ว
ยังมีจุดประสงค์เพื่อให้คนมีความมุ่งมั่น พึ่งตนเอง และหวังผลสำเร็จด้วยการลงมือกระทำ มิใช่หวังผล
จากการบันดาลของเทพเจ้า ภูตผี เทวดา หรือ มิใช่หวังผลจากการช่วยเหลือของผู้อื่น คือ อย่าไปหวัง
พึ่งปัจจัยภายนอก เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ยั่งยืน ไม่แน่นอน

จากการศึกษานววิจัยเรื่องนี้ มีงานวิจัยที่สอดคล้องดังนี้คือ วลลภ มณีเชษฐา ได้ทำการศึกษา
เรื่อง กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา มีความสอดคล้องดังนี้คือวิวัฒนาการและกระบวนการ
ถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา ในอดีตวัดมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา โดยอาศัย
ขั้นตอนของการบวชใน พุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษา ภายใต้การกำกับดูแลจากพระผู้เป็นอาจารย์ให้
เป็นไปในทิศทางที่กำหนด เนื้อหาส่วนใหญ่จึงเน้นในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ ส่วน
ใหญ่การเรียนรู้จะเน้นในด้านการอ่านออกเขียนได้ ปัจจุบัน การถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนายังคงมีอยู่
ในวงแคบคือ ในบางวัด หมอยาพื้นบ้าน พ่อหนาน พ่อครู แม่ครู ปราชญ์ชาวบ้าน และ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นวกฤต เห่งกระโทก ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏ
ในวรรณกรรม พระพุทธศาสนาล้านนา เรื่องมหาวิบาก มีความสอดคล้องดังนี้คือมหาวิบาก หรือธรรม
มหาวิบาก เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของนักปราชญ์
ทางพระพุทธศาสนา มีการแต่งวรรณกรรมที่มุ่งเน้นด้านหลักธรรม ความเชื่อ และความศรัทธาใน
พระพุทธศาสนา โดยผสมผสานกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนา ที่มีความเกรงกลัวต่อบาป
อกุศลต่างๆ เพราะพระพุทธศาสนาได้ซึมซับอยู่ในวิถีชีวิตของสังคมล้านนามาเป็นระยะเวลา ที่มี

พระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดผ่านทางวรรณกรรม นำไปสู่ความเชื่อที่สร้างสรรค์สังคมให้เรียนรู้เรื่องกรรม ผลของกรรม หรือวิบาก การประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบของศีลธรรม การแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยผ่านทำนองการเทศน์ในรูปแบบธรรมวาทะ ส่วนหลักธรรมที่ปรากฏในธรรมมหาวิบากของชาวล้านนาได้ใช้เป็นกรอบจริยธรรมในการดำเนินชีวิต พบว่า มีหลักธรรม 4 ประการ คือ การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และหลักของไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา ธรรมมหาวิบากจึงเป็นการสื่อสารด้านศีลธรรม จริยธรรมระดับชาวบ้าน ภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาท้องถิ่น ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจในหลักธรรมโดยถ่องแท้ ลึกซึ้ง และเข้าใจถึงธรรมที่เป็นธรรมชาติว่าทำอย่างไรก็ได้เช่นนั้น แม้กรรมนั้นจะไม่ได้ให้ผลในทันทีทันใด แต่วิบากกรรมนั้นย่อมติดตามไปในทุกภพทุกชาติ ตราบใดที่มนุษย์ยังคงวนเวียนอยู่ในวัฏฏะสงสาร

ด้วยเหตุนี้เรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องสำคัญ และเรื่องสำคัญนี้ก็สะท้อนอยู่ในมมหาวิบากฉบับล้านนาแล้ว ทั้งนี้ในโลกปัจจุบันที่เป็นวัตถุนิยม การวัดค่าของคนหรือผลของการกระทำ ก็จะวัดจากวัตถุ วัดด้วยวัตถุ คือ คนที่มีบ้านหลังใหญ่ รถยนต์ ที่ดินจำนวนมาก หรือร่ำรวย ผู้คนมักมองว่าเป็นคนดี ยกย่องคนที่กระทำความผิดน้อยกว่าคนที่ครอบครองวัตถุจำนวนมาก การที่มีความคิดเช่นนี้ ก็เป็นอกุศลกรรมอย่างหนึ่ง คือ โลก อยากครอบครองวัตถุเป็นของตนเอง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากเนื้อหาสาระที่ปรากฏในคัมภีร์มมหาวิบากฉบับล้านนา จะเห็นได้ว่าผู้รจนาคัมภีร์ มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี โดยเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มมหาวิบากฉบับล้านนานั้น ประกอบไปด้วยความรู้ที่สำคัญ ได้แก่

1. มีการอนุรักษ์และสืบสานคัมภีร์มมหาวิบาก ด้วยการถ่ายทอดให้กับเด็กและเยาวชน โดยผ่านกิจกรรมการอบรมศาสนาพิธีทางพระพุทธศาสนา
2. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ราชการ นักปราชญ์ท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน
3. มีพระสงฆ์หรือสามเณรต้นแบบ ในการถ่ายทอดการเทศน์มมหาวิบากแบบล้านนา เพื่อรักษาจารีตประเพณีในการเทศน์มมหาวิบาก
4. ได้คู่มือคัมภีร์มมหาวิบาก ให้กับอุบาสก อุบาสิกา ได้เรียนรู้ศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ก. มหาวิทยาลัยบับอินสม ไซยชมภู ได้อธิบายเรื่องกรรมและผลของกรรม ทั้งที่เป็นกรรมดีและกรรมชั่วตามหลักพระพุทธศาสนา ในรูปแบบนิทานชาดก ทั้งยังมีเนื้อหาไม่ยาวนัก ซึ่งจุดเด่นของมหาวิทยาลัย สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาได้ เพื่อให้ตระหนักในเรื่องของกรรมและผลของกรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาได้

ข. เนื้อหามหาวิทยาลัยบับอินสม ไซยชมภู สามารถนำไปประยุกต์เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาได้

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

ก. ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคัมภีร์มหาวิทยาลัยล้านนาฉบับต่างๆ กับพระไตรปิฎก

ข. ศึกษากลุ่มคัมภีร์ที่ใช้ในพิธีกรรมงานศพ

ค. ศึกษาแนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในคัมภีร์มหาวิทยาลัยล้านนาฉบับต่าง ๆ

ค. ศึกษาแนวคิดและคำสอนเรื่องกุศลกรรมบถ 10 ในคัมภีร์มหาวิทยาลัยล้านนาฉบับต่าง ๆ

ฅ. อิทธิพลของคัมภีร์มหาวิทยาลัยในล้านนา

References

- กริช อินเต็ม. (2557). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา
เรื่องมหาวิบาก. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นวกฤต เห่งกระโทก. (2559). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา
ล้านนาเรื่องมหาวิบาก. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา-
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระนคร ปณณฺวชิโร (ปรัญฤทธิ์). (2556). การศึกษารูปแบบการเทศนาธรรมในล้านนา. หลักสูตรพุทธ-
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประเสริฐ ภูทจฺจาโร (ยาตํานาน). (2562). ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหา-
วิบากฉบับล้านนา. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬา-
ลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัลลภ มณีเชษฐา. (2537). กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมราชานุวัตร (สุทิสสนมหาเถร) เจ้าคณะภาค 6. สัมโมนียกถาเจ้าอาวาสวัดพระแก้วกล่าวใน
พิธีสมโภช “กุฎีศรีอาทรบวรศาสน”. ซึ่งเป็นกุฎีสงฆ์วัดศรีเกิด ตำบลเวียง อำเภอเมือง
เชียงราย จังหวัดเชียงราย. เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2562.
- อินสม ไชยชมภู (2496). คัมภีร์มหาวิบากล้านนา(จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา).